prof. Maria-Lucia NINU

LECTURA CA MODALITATE A CUNOAŞTERII

Craiova
Martie, 2025

Copyright © 2025, Autor
Tehnoredactare computerizată: Maria-Lucia Ninu
Corectura aparţine autorului

Responsabilitatea pentru conţinutul lucrării revine în exclusivitate autorului
Studiu științific

Publicat: Martie 2025
http://www.edituraelse.ro/ped/ped.htm

STUDIU
LECTURA CA MODALITATE A CUNOAŞTERII

prof. Maria-Lucia NINU, Şcoala Gimnazială Rast, Judeţul Dolj

„Adevăratul cititor, la fel cu adevăratul drumeţ,e acela care citeşte de dragul de a citi, care-şi face din satisfacţiile ce-i procură lectura deprinderi superioare şi care nu oboseşte niciodată." Perpessicius, Memorial de ziaristică[1]

Universul literaturii se detaşează de cel al realităţii şi, aşa cum precizează Wellek şi Warren, *"natura literaturii iese la iveală în modul cel mai clar dacă analizăm lumea la care se referă ea: Sâmburele artei literare se află, evident, în genurile tradiţionale, adică în lirică, epică şi dramă. In toate acestea conţinutul -se referă la o lume fictivă, imaginară; un personaj, o informaţie despre întâmplări, chiar «eul» liric, ţin numai de propoziţiile prin care autorul le redă"*[2]. Ea prinde formă din energia generată de două impulsuri contrare; imitaţia, adică „mimesis", care pentru Aristotel reprezenta cunoaşterea „*După cum prin culori şi forme, unii izbutesc să imite tot soiul de lucruri, după cum mulţi imită cu glasul, alţii cu dansul etc. poeţii reprezintă arta care imită slujindu-se numai de cuvinte, simple ori versificate. ...Poetul nu trebuie să imite lucruri întâmplate cu adevărat, ci lucruri putând să se întâmple în marginile verosimilului şi ale necesarului*"(Aristotel)[3] şi fantezia –„phantazia" care pentru Platon şi pentru Aristotel[4] semnifică deviaţia de la real, preocuparea pentru aparenţe. Prin fantezie relevându-se lumea interioară ca spaţiu al inspiraţiei şi de aici apărând şi ideea de individualitate.

„Literatura fiind în primul rând operă de limbaj, iar structuralismul, pe de altă parte, fiind prin excelenţă o metodă lingvistică, întâlnirea cea mai probabilă trebuie evident să se facă pe terenul materialului lingvistic: sunetele, formele, cuvintele şi frazele constituie obiectul comun al lingvistului şi al filologului…"[5].

Opera literară este o realitate în sine pe un alt plan, diferit de cel al vieţii cotidiene a scriitorului, fiind determinată de tradiţia şi convenţiile literare. Într-o mare măsură ea întruchipează visul, este decât o „*mască „, „îndărătul căreia se ascunde personalitatea lui adevărată, sau reprezintă imaginea vieţii din care autorul vrea să evadeze*"după cum afirmau teoreticienii Wellek şi Warren [6]. Spre deosebire de aceştia Freud consideră că „ *scriitorul este un nevrotic incurabil care*

[1] . Perpessicius,Memorial de ziaristică
[2]. Wellek R., Warren A., „Teoria literaturii", ed. Univers, Bucureşti, 1967,pag. 135
[3].Idem., pag 50
[4]Idem.,
[5]Genette G., „Figuri", ed. Univers,Bucureşti, 1978, pag. 65
[6].Wellek R., Warren A., „Teoria literaturii", ed. Univers, Bucureşti, 1967,pag.160

prin creaţia lui evită o prăbuşire, dar în acelaşi timp se sustrage unei vindecări", G. Jung spunea că *„ în timp ce unii scriitori îşi revelează tipul, în creaţia lor, alţii îşi revelează antitipul, complementul lor"*[7]. Acest lucru fiind posibil deoarece autorii deţin arta asocierii , disocierii şi recombinării – construind în acest mod, un nou întreg din elemente care au fost trăite în mod separat. Este însă cu adevărat fascinant să putem observa că ,deşi personajele sunt uneori alter-ego-uri, ale celui ce le creează, ele au propria lor personalitate, şi chiar dacă aceasta este susţinută numai de cuvinte într-o lume a imaginarului creaţiei scriitoriceşti. Proiecţii ale observaţiilor asupra realităţii înconjurătoare, care mai apoi au fost filtrate prin spiritul creativ al autorului. *« Ceea ce este dat este textul literar; plecând de la el, printr-o muncă de construcţie – se ajunge la acest univers în care personajele trăiesc asemănător cu persoanele pe care le cunoaştem în viaţă. »*[8]. Într-un text literar, spre deosebire de unul filosofic, unde ideea este punctul central de la care se porneşte analiza şi se structurează discursul, se porneşte însă de la general la particular, adică de la discurs spre idee, în sensul că ideea ne este transmisă indirect de către autor, care mai întâi ne atrage în universul creaţiei sale, prin aptitudinile sale artistice la nivelul imaginii estetice şi nu accentuând o idee, interesul fiind concentrat pe expresivitatea cuvântului. *„Evident, nu se poate vorbi de problema ideilor dintr-o operă literară, atâta timp cât aceste idei rămân o simplă materie brută, simple informaţii. Problema se pune numai atunci când… aceste idei sunt întradevăr încorporate în chiar textura operei literare, când devin părţi constitutive ale acesteia, pe scurt, când încetează de a fi idei în sensul obişnuit de noţiuni, devenind simboluri sau chiar mituri"*[9] .

Ştiinţa literaturii se preocupă de cercetarea literaturii ca artă şi a fenomenului literar artistic ca formă a conştiinţei sociale, cu relevarea valorilor artistice şi a normelor de constituire şi existenţă specifice artei literare. Aceasta arată ce este literatura, cum s-a dezvoltat în epoci şi la popoare diferite, şi cum îşi îndeplineşte ea sarcinile pe care i le pune societatea. Tot ce aparţine literaturii artistice este cunoscut sub denumirea de beletristică, literatura artistică formând obiectul ştiinţei literare.

Opera literară se prezintă şi prin modul în care este organizat materialul ce stă la baza creaţiei, prin originalitate, prin modul în care se realizează caracterul fictiv sau se exploatează resursele lingvistice. *„Fiecare din aceşti termeni surprinde un aspect al operei literare, o trăsătură caracteristică a direcţiilor ei semantice. Nici unul, luat singur, nu este însă satisfăcător. Se impune, aşadar, cel puţin o concluzie: opera de artă literară nu este un obiect simplu, ci o alcătuire foarte complexă care are un caracter stratificat şi multiple sensuri şi relaţii… O analiză modernă a operei*

---

[7]. Jung G.," Tipuri psihologice", ed. Humanitas, Bucureşti, 1997, pag. 180
[8].Todorov Tz., „Poetica", ed. Univers ,Bucureşti, 1975,pag.62
[9].Wellek R., Warren A., „Teoria literaturii", ed. Univers, Bucureşti, 1967,pag.168

literare trebuie să pornească de la probleme mai complexe, de la modul ei de existenţă, de la sistemul ei de stratificare ".[10]

Reflectând realitatea *„prin intermediul imaginilor concret senzoriale, relevabile în conştiinţa noastră cu ajutorul forţei expresive a cuvintelor(...). Limbajul în literatură nu este un simplu instrument sau vehicul, ci o structură în care scriitorul îngroapă atât propria sa concepţie, cât şi pe cea a lumii.*"[11].

Se poate afirma faptul că lectura este atât un fenomen social, cât şi unul psihologic care atinge diferite categorii ale populaţiei, care nu au aceeaşi pregătire profesională sau culturală. dacă ar fi să dăm o definiţie acesteia am spune că *„toate sensurile termenului de lectură includ semnificaţia de transmitere şi comunicare".* [12]

În „Dicţionarul de semiotică" al lui Greimas şi Courtés lectura este definită ca fiind *„recunoaşterea grafemelor şi a concatenării lor,având drept efect transformarea unei foi acoperite cu figuri desenate în planul expresiei unui text"*. Paul Cornea afirma că există două accepţiuni ale termenului „lectură", astfel că acesta desemnează în sens restrâns un ansamblu de activităţi cognitive şi perceptive care au drept scop identificarea mesajului textului, precum şi descifrarea acestuia. În sens extins, lectura, ajută la înţelegerea unor mesaje transmise cu ajutorul altor sisteme, în afara celui grafic,ce au alte „substanţe ale expresiei".

Ideea că actul lecturii presupune însumarea, sinteza semnelor grafice a dominat gândirea tradiţională. Din punct de vedere etimologic, la originea cuvântului lectură se află rădăcina indo-europeană "leg" (cu sensul de "reunire") păstrată în greacă (leg-eon), latină şi albaneză. În limbile moderne, termenul provine din latinescul "lectura", trecut în secolul al XIV-lea în franceză sub forma "lecture", de unde s-a răspândit în celelalte limbi. În latină lego înseamnă, pe de o parte, "a strânge, a aduna, a reuni" (limba română "a lega"); în al doilea rând, ("a alege, a cerne") şi în al treilea rând "a enumera, a socoti".

Lectura de cele mai multe ori este alăturată de cele mai multe ori, în mod greşit, prin sinonimie receptării, fără să se ţină cont de faptul că ea reprezintă procesul de parcurgere, descifrare şi valorizare a unui text, pe când termenul de a recepta este legat în principal de rezultatele acestei operaţii, care prezintă – semnificaţiile pe care le dă cititorul ideilor, gândurilor, sentimentelor întâlnite în text; aprecierile pe care acesta le are asupra textelor sau imaginilor ce îi rămân în minte, etc.

Cu alte cuvinte receptarea are un sens mai larg decât cel al lecturii, deoarece aceasta din urmă se referă numai la textele scrise, nu şi la cele transmise oral.

---

[10].Wellek R., Warren A., „Teoria literaturii", ed. Univers, Bucureşti, 1967,pag.53
[11].Pascardi I.,"Nivele estetice"ed. Academiei, Bucureşti,1972, pag.195
[12]. Robine Nicole, „Lectura –Literar şi social. Elemente pentru o sociologie a literaturii", ed. Univers, 1974, pag. 213

„ Prin urmare noţiunea de <lectură> privilegiază ceea ce textul conţine, pe când noţiunea de <receptare> ceea ce subiectul reţine, potrivit personalităţii sale şi circumstanţelor.”[13]

Abordarea literaturii din unghiul receptării sau din cel al lecturii literare a devenit o practică uzuală mai ales în ultimele decenii, deoarece acest lucru a fost influenţat de o serie de factori. În primul rând trebuie să amintim aici despre conjunctura social-politică pe care o regăsim încă de la finele anilor ’60 şi care continuă. După cel de-al doilea război mondial, în special în lumea occidentală, şi nu numai, se remarcă o preocupare constantă pentru lectură din partea cititorilor, acest lucru potrivit istoricilor şi sociologilor, fiind rezultatul unei emancipări sociale şi a democratizării la nivel politic.

Potrivit lui Walter Reese *„Poziţiile axiologice burgheze tradiţionale ca orientarea autoritară către performanţă, preţuirea recompenselor materiale, mentalităţile de ascensiune socială şi carierism sunt în declin; de asemenea, accentuarea liniştii şi a ordinii etc. În locul acestora s-au extins o gândire egalitară înrădăcinată în stilul de viaţă, o nevoie de autonomie individuală, o preţuire a sensibilităţii şi a experienţei personale.”*[14]

Se produce o „răsturnare” a valorilor, care îşi lasă în special amprenta în învăţământ, unde se realizează trecerea de la modelele autoritare, la cele democratice. Studiile literare care ajunseseră la un moment dat în impas renunţă la tipul de abordare ce se baza în principal pe context, mesaj, cod şi mai ales pe creaţia literară, deoarece acestea îşi pierd din credibilitate, într-o societate supuse unei presiuni contestatare crescânde. Totodată intervin şi alte transformări în domeniul literaturii cum ar fi: publicul se implică din ce în ce mai mult în spectacolul dramatic, literatura documentară capătă avânt, se dublează eforturile pentru înţelegerea reacţiei cititorului în roman. Tipurile de literatură supun unei operaţiuni de ierarhizare, care duce în timp la transgresarea graniţelor dintre ele, adică dintre „literatura de colportaj”, „literatura de divertisment” şi cea „înaltă”;diferenţe apar şi în rândurile cititorilor. În ţara noastră datorită conjuncturii politice până în anii ’90 abordările în literatură rămân centrate pe mesaj, pentru ca se pare în acest fel se reuşea păstrarea unei autonomii faţă de presiunea politică a dictaturii comuniste.

În epoca actuală, lectura, percepută ca modalitate de a citi şi de a interpreta textele este, tot mai mult depăşită de receptarea audio-vizualului, a imaginilor sonore sau video.

Robert Escarpit, sociolog francez, atrăgea atenţia în una din tezele sale asupra faptului că între „lectura” unui film şi cea a unei creaţii literare există o foarte mare diferenţă la nivelul activităţii cognitive, deoarece pentru abordarea semnelor grafice în vederea decodării este nevoie de mult mai multă muncă la nivelul intelectului. Cu alte cuvinte, rolul unui receptor de film este unul pasiv, pe când cititorul este activizat, el îşi formează un sistem de referinţe, care îl vor ajuta în

[13]. Cornea Paul, „Introducere în teoria lecturii”, ed. Tineretului, Bucureşti,1988, pag.16
[14].Reese Walter Schafer, „Literarische rezeption”,Stuttgart, 1980

înţelegerea textului şi care va avea la bază cărţile citite anterior, orizonturile sale : spirituale, culturale, morale, dar şi conduita de viaţă, afectivitatea, etc.

Hans Robert Jauss preciza într-o culegere de studii dedicate receptării, faptul că: *„Lectura este un act prin intermediul căruia realizăm pe de o parte însemnătatea comunicării literare; şi, pe de altă parte ea ne permitem să producem noi înşine scrieri de reprezentări pe care semnul lingvistic ni le transmite."*[15]

BIBLIOGRAFIE:

- Perpessicius,Memorial de ziaristică
- Wellek R., Warren A., „Teoria literaturii", ed. Univers, Bucureşti, 1967,pag. 135
- Idem., pag 50
- Idem.,
- Genette G., „Figuri", ed. Univers,Bucureşti, 1978, pag. 65
- Wellek R., Warren A., „Teoria literaturii", ed. Univers, București, 1967,pag.160
- Jung G.," Tipuri psihologice", ed. Humanitas, București, 1997, pag. 180
- Todorov Tz., „Poetica", ed. Univers ,Bucureşti, 1975,pag.62
- Wellek R., Warren A., „Teoria literaturii", ed. Univers, Bucureşti, 1967,pag.168
- Wellek R., Warren A., „Teoria literaturii", ed. Univers, Bucureşti, 1967,pag.53
- Pascardi I.,"Nivele estetice"ed. Academiei, Bucureşti,1972, pag.195
- Robine Nicole, „Lectura –Literar şi social. Elemente pentru o sociologie a literaturii", Ed. Univers, 1974, pag. 213
- Cornea Paul, „Introducere în teoria lecturii", ed. Tineretului, Bucureşti,1988, pag.16
- Reese Walter Schafer, „Literarische rezeption",Stuttgart, 1980
- Jauss Hans Robert, „Experienţa estetică şi hermeneutica literară ", ed. Univers, 1983

[15]. Jauss Hans Robert, „Experienţa estetică şi hermeneutica literară ", ed. Univers, 1983